

Ініцыятывы

Курс — на інтэграванае навучанне

Добрую ініцыятыву правялі дырэктар Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната, арганізаванай правядзення «Дня адкрытых дзвярэй» для настаўнікаў базавых і сярэдніх школ раёна. Да мерапрыемства старанна рыхтаваліся не толькі катэды, але і многія педагогі, таму яно прайшло на самым высокім узроўні.

Пасля знаёмства з планам работ падчас кароткіх выступленняў дырэктар школы Аляксандра Веніямінавіча Чарняка і яго намесніка па вучэбна-выхавальнай рабоце Алены Станіславаўны Нехадэвіч была праведзена экскурсія па школе. Гасці азнаёміліся з класамі, кабінетами. Усім прысма ўразаўся выстава дзіцячай творчасці. Тут былі прадстаўлены вельмі цікавыя экспанаты: вышыўка, аплікацыя, малюны, вырабы з пластыліну, фанеры, з прыроднага матэрыялу і многае іншае. Зразумела, без дапамогі дарослых, без іх кіравання самастойна не толькі малюць, але і старшы дзеці на гэта не здольны, таму доўжыліся экспанаты — да гонару і выхавальнікаў, кіраўнікоў гурткоў, настаўнікаў.

Прысма ўразаўся кабінет: пачатковыя класы, прыродна-адукацыйны, сацыяльна-бытавы арыентаваны. Іх багата абсталяваны створана пераважна ў руках педагогаў, ба адпаведнай прадукцыі для дапаможных школ не было нават у гады СССР.

Па ўласным жаданні і выбары прысутныя наведвалі адкрыты ўрок у пачатковых класах: матэматыкі, чытання, рытмікі і прадметна-практычнай дзейнасці з элементамі навучання пісьменнасці ў другім класе, дзе вучыцца дзеці з цяжкай формай разумовай адсталасці. Урок праводзіў і вопытны, з багатым стажаў работы ў дапаможнай школе дырэктар, і малодшы, не дырэктар: Людміла Вацлаваўна Ішчык, Галіна Мікалаўна Ваічых, Францішка Станіславаўна Ласковіч і Любоў Уладзіславаўна Арышчэвіч. Паглядзець і навучыцца вельмі чама.

За кубачкамі гарбаты ішо абмеркаванне таго, што ўбачылі, выказвалі думкі, прашаючы, пажаданні. Тут жа гасці атрымалі ґрунтоўныя адказы на свае пытанні.

Па адуце адміністрацыі школы «Дзень адкрытых дзвя-

ня, бо ў пытанні інтэграванага навучання ўсё яшчэ шмат праблем, можа нават значна больш, чым паспяху».

Мне думалася, што на карысць вырашана пытанні аб інтэграваным навучанні спрацавала б наступнае. Трэба, наколькі гэта магчыма, распырыць прыём студэнтаў на завочнае навучанне на дэфекталагічны факультэт і конкурсны набор праводзіць толькі па характарыстыках-рэкамендацыях дырэктараў школ. Трэба не дапускаць таго, каб з аднаго раёна было залічана многа, з другога — ніводнага. Варта таксама ў прыдатны час арганізаваць работу двухгадовых вочна-завочных курсаў па дэфекталогіі і лагапедыі для педагогаў агульнаадукацыйных школ, якія маюць вышэйшую адукацыю і жадаюць працаваць з дзецьмі, што маюць псіхіфізічныя асаблівасці. Нельга ні ў якім разе дапусціць, каб з імі працавалі людзі без спецыяльнай адукацыі ці падрыхтоўкі, бо гэта — звычайная халтура.

І яшчэ. У тых раёнах, дзе працуюць дапаможныя школы-інтэрнаты ці школы, іх трэба афіцыйна завершэныя і цэнтры практычнай і метадычнай дапамогі настаўнікам, якія працуюць у масавых школах. На базе дапаможных школ праводзіць сімплі дапамогі дэфекталагаў практыкумы, семінары, адкрытыя і паказальныя ўрокі, педагогічныя чытанні, навукова-практычныя канферэнцыі, на якія запрашаюць для выступленняў вучоных д-ф-э-к-т-а-ў. Апраўдала б, на мой погляд, і практыка накіравання студэнтаў выпускнога курса на двухці трохцілідовую работу ў масавыя агульнаадукацыйныя ці дапаможныя школы. Гэта былі бы нібы свежы глыток паветра для кожнага катэды.

Як бы складана ні было, аднак інтэграванаму навучанню трэба адкрываць зялёнае святло, рыхтаваць для яго ўсю рамадаскі, выкарыстоўваючы нацыянальны друк, радыё і тэлебачанне. І галоўнае — рыхтаваць кадры спецыялістаў.

Іван ГОВАР, педагог Іўеўскай дапаможнай школы-інтэрната.

Выхавальца Целяханскай школы-інтэрната Івавіцкага раёна Ларыса Галодка ўсю душу ўкладвае ў сваю працу, імкнучыся захапіць выхаванцаў цікавымі спраамі.

Фота Уладзіміра СІВАЛАПА.

Сталічная адукацыя

Два бакі аднаго медаля

Як самастойная ўстанова ліцэй № 1 сталіцы існуе напярэдняе два гады. Да гэтага была школа-ліцэй № 165, размешчаная ў адным з мікрараёнаў Мінска — Паўночным Захадзе. Ліцэйскія класы давалі магчымасць дзецям, зольным да псіхічных і прыродна-навуковых, атрымаць веды, дастатковыя для паступлення ў вышэйшую навуковую ўстанову. Пра 165-ю школу-ліцэй ведалі ў многіх раёнах гарада, і ў ліцэйскіх класах можна было паступіць без усякай практыкі. Былі б веды.

Дырэктар школы-ліцэя Мікалай Адамавіч Карпоўскі вельмі прысма ставіўся да зольных дзяцей (бездабраса да сацыяльнага статусу іх бацькоў). Цяпер працуе намеснікам кіраўніка адміністрацыі Маскоўскага раёна. І мае магчымасць рэалізаваць свае цікавыя педагогічныя ілі ў межах раёна.

Увогуле ліцэй № 1 — установа свайго роду ўнікальная. Як вядома, паспяховы вучыцца ў ёй могуць не толькі зольныя дзеці, але і фізічна здаровыя, якіх бацькі намагаюцца гучыць. Былы дырэктар, дэпутат гарадскага, шмат гадоў развіваў ілі спалучэння добрай адукацыі і фізічнай загартоўкі. І зольны-такі адбываўся шматлікі (гэта сапраўды так) спартыўны комплекс — са спартыўнай залы, двума басейнамі, сучаснымі тренажарамі. І ўсё гэта — побач з ліцеем, відзю з ака. Таму ліцэйцы працягваюць поспехі як у прадметных алімпіадах, так і ў спартыўных.

А ліцэйцы — гэта велькія, дружныя сем'і! — больш як 400 зольных, а часам і таленавітых дзяцей. 38 на 11 клас.

Ці цікава паступіць у ліцэй? Цяжка. Апошні конкурс быў 4,5 чалавека на месца. Але ў разлік бярэцца зноў жа толькі веды.

Сабіна Іосіфаўна Маісцэвіч, намеснік дырэктара па выхавальнай рабоце, шмат гадоў адпрацоўвала ў звычайнай школе. І былі ў ёй такія вучыцца, якіх яна вяртае па жывіці з 11 класу. Цяпер не выхаваным — па 22. Многія — студэнты. Студэнткі і дзеце ўдзячныя дачкі. І яна шэраў ўвогуле, што чалавек у цэлым павінен працаваць сам. Нельга купіць сабе веды, мець пад сонцам, інтэлект. І вучыцца

Некалькі месяцаў назад у час камандзіроўкі я пачула ад адной дзяўчыны, якая вучыцца ў гімназіі: «У нашай гімназіі ніхто не б'е вокнаў». За прастай на першы погляд фразы глыбокі сэнс — там, дзе добра, не хочацца рабіць дрэнныя ўчыны. Кабінеты, бібліятэка, атакваная вабяшч свайой утульнасцю.

А па сённяшні ліцэй ілі сваім кодам звычайнае жаданне. І ніхто не застрашаны ад непрыдатных сітуацый, ад памылкаў. Ведаюць, што звычайна чужым у выглядзе размовы дзюх мам: «Эта ж трэба, такі бы паспяховымі хлопчыкі, і што з ім такое здарылася?»

І ў выхавальцаў ліцэя бываюць протэсты занятак, праблемы ў сям'і, іншыя непрыемныя сітуацыі. Гэта ж дзеці. І закаханыя можна напярэдняй вылічыць экзамены, і тата можа пайсці з сям'я, і мама рэштэ скандлява на голым месцы. Таму выхавальнікі класаў (а зны тут выхавальнікі), псіхологі, сацыяльныя педагогі вельмі дапамагаюць адзін-аднаму кожнаму складаную сітуацыю. Нават вылічальнік БНУ, які тут працуючы, павінен ведаць дзіцячы псіхалогію, а не ставіць дзюйкі ў кожнай клетцы класнага журналу. Увогуле ў ліцэй дазваляюць адзінаці вучыцца асцярожна адносіны. І калі вучыцца лічыць, што ён не заслугоўвае дзюйкі, дрэннага адказа яму не выстаўляюць. Гэта — адзін з прынцыпаў адпартыўнай школы, якіх прытрымліваюцца ў ліцэі.

Увогуле, на мой погляд, пытанне, дзе ж усё-такі лепш вучыцца дзецям, вельмі спрэчна. І вырашаюць яго павіна самі падлеткі. Калі спадарожна псіхалогі, аб матывацы навуковай падлеткі пачынаюць задумвацца ў 14-15 гадоў. І, на жаль, не хопіць для ўсё жаданых установаў новага тыпу. Установа новага тыпу — гэта велькія работа над сабой, у многіх выпадках аднаўленчы, ад розных забавляльных мерапрыемстваў, ікрысты шлях да свайой мэты. Так што медаль заўсёды мець два бакі. У прамым і перавернёным сэнсе.

Аля ШАЎЦОВА.

Семінары І "цяжкія" хочучы быць шчаслівымі

Надаўна на базе Дзяржынскага раённага цэнтру дзіцячай творчасці (дырэктар — Наталля Васільеўна Янчук) прайшоў раённы семінар работнікаў устаноў пазашкольнай адукацыі і выхавання на тэму «Індывідуальная работа з цяжкімі падлеткамі».

Удзельнікі семінара пазнаёміліся з работай дзіцячых аб'яднанняў, наведвалі заняткі гурткоў «Мяккая пацка», «Турэцкія шахматы», «Пазнаючы сябе — пазнаю свет», «Інфарматыка і праграмаванне», студый фларыстыкі «Мара» і «Крынічка».

Усёго ў Цэнтры дзіцячай творчасці працуе 56 гурткоў, якія наведваюць больш за 900 дзяцей і падлеткаў ва ўзросце ад 5 да 18 гадоў. Займаюцца тут дзеці з парушэннем псіха-

фізічнага развіцця і цяжкімі падлеткамі.

У семінары прыняла ўдзел загадчыца сацыяльна-псіхалагічнай службы Галіна Рыгораўна Буры. Яна азнаёміла яго ўдзельнікаў з прыпыткамі работы з дзецьмі і падлеткамі, якія маюць адхіленні ў паводзінах. Кіраўнікам гурткоў пазашкольнай адукацыі былі дадзены адпаведныя рэкамендацыі.

Тамара ШАЎЦЕНКА.

Абітурыенту на заметку Цэнтр інфармацыі аб прафесіях

Куды пайсці вучыцца? Якую прафесію выбраць? Такія пытанні не раз задаюць сабе маладыя людзі ва ўзросце 14-18 гадоў, асабліва тады, калі ў руках ужо трываюць атэстат аб сярэдняй адукацыі. Хутка ў школах прайдуць апошні званок і пытанне «Што рабіць далей?» зноў настане перад кожным выпускніком. Выбар — справа адказная і складаная, таму іншым раз зрабіць яго самастойна вельмі складана.

Дапамогу можна знайсці ў цэнтры інфармацыі аб прафесіях «ВІЗ» (Bette information Zentrum), які быў створаны ў 1998 годзе ў рамках рэалізацыі пагаднення паміж Міністэрствам працы Рэспублікі Беларусь і Міністэрствам сацыяльнага парадку Федэратыўнай Рэспублікі Германіі. Пакуль такі цэнтр адкрыты ў краіне, яго асноўны накірунак дзейнасці — праца з маладымі. Цэнтр інфармацыі аб прафесіях (без пазітрэдыя записі і чакання) можа прапанаваць інфармацыю пра выбар прафесіі, магчымыя месцы навучання і павышэнне кваліфікацыі, а таксама пратэсціраваць на прадмет адпаведнасці абранай прафесіі. Асноўным прынцыпам працы цэнтру з'яўляецца прышчы самасабслугоўвання.

Калі вы прыйшлі ў цэнтр інфармацыі аб прафесіях (ён знаходзіцца ў Мінску на вул. Брылеўскай, 3), то адразу трапіце ў інфармацыйную залу, дзе можна пазнаёміцца з кароткімі апісанымі прафесій (іх больш за 300), даведкамі пра магчымасці атрымання адукацыі ў Мінску. Там жа вы знойдзеце падрабязнае апісанне месцы працы, паводзінаў да чалавека, які хоча працаваць або набыць ґуручы прафесію, магчымыя месцы навучання, звесткі пра апарту працы, перспектывы далейшага працягу адукацыі і павышэння кваліфікацыі. Калі нешта цікава інфармацыі яна дастаткова, прафесію, можаце патэлефнаваць біблія пр людзей гэтай прафесіі — такі разгартак з месца працы. У цэнтры дэманструюцца больш за 150 фільмаў.

Здарылася так, што вы не ведаеце, ким хочаце стаць... Не трэба адчайнацца. У цэнтры ёсць магчымасць даведацца пра свае схільнасці і здольнасці праз тэсціраванне на камп'ютары. Тэсціраванне — група апытальнікаў, якія ўключаюць: прафесійна-дыягнастычны апытальнік «Мета працы» (дазваляе вызначыцца ў адным ці некалькіх відах дзейнасці), апытальнік «Карта інтэрсаў» (для тых, хто мае жаданні ў выбару навукаўчальных устаноў), апытальнік «Вызначэнне прафесійнай здольнасці» і іншы. Ёсць два камп'ютары з банкам дадзеных, дзе можна знайсці інфармацыю аб вышэйшых і сярэдніх спецыяльных прафесійна-тэхнічных навукаўчальных установах, курсах прафесійнай падрыхтоўкі, магчымасцях перападрыхтоўкі, завочным навучаннем. Ёсць банк дадзеных з інфармацыяй аб свабодных вакансіях для жаданых адрэзаў працягу адукацыі.

Адной з асноўных мэт дзейнасці цэнтру з'яўляецца забеспячэнне інфармацыі розных спецаў насельніцтва пра стан рынку працы. На сённяшні дзень самымі запатрабаванымі прафесіямі з'яўляюцца: вадзіцель аўтобуса, трайлерыста, машыніст, наладчык, швачка, зваршчык, токар, электрык-электрамонтёр, шліфавальчык, грузчык, дзюрык, мыльшчык посуду, прыбіральнік, кандуктар, памочнік выхавальца, санітарка. Да самых незапатрабаваных прафесій адносяцца: настаўнік, юрыст, эканаміст, вылічальчык, мадэльер, матэматык, бухгалтэр, выхавальца, справод, фізік, хімік і іншы.

Цяпер вельмі модна і прэстыжна вучыцца на курсах і эканаміста, але ў такіх спецыялістаў улаважваюцца хутка на працу прэстыжныя пачуццёныя. Якая прафесія будзе запатрабаванай у будучым, скажаць цяжка. Гэта пачакае час і эканамічнае становішча краіны. Але заўсёды будучы жаданчыя атрымаць незвычайную прафесію. Напрыклад, тэхнік, які бінік. Увогуле, што могія нават не чулі пра ё. Бінікны жаданчыя выключэнне нервовай сістэмы і мадэляванне нервовай клеткі і сувязі паміж імі ў мотах улаважвання вылічальнай тэхнікі і распаўсюду новых элементаў і улаважвання аўтаматыкі і тэлемакшын. Або маркшайдэр. Гэта чалавек, які займаецца арганізацыяй будаўніцтва падземных збудаванняў (напрыклад, метро).

Выбар месца працы або вучобы — складаная задача, бо ён вызначае тую будучы заробак і тое, ці будзеце ты задаволены свайой працай. Для атрымання больш поўнай інфармацыі пра працы і вучэбныя месцы цэнтр праводзіць для наведальнікаў дні навукаўчальных устаноў, дні прадпрыемстваў, гутаркі пра стан рынку працы.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Патрыятычнае выхаванне

Піянеры — добрыя памочнікі

Дырэктар сярэдняй школы №2 Дзяржынска Міхал Сцяпанавіч Дудзічкоў велькі ўвагу ўдзяляе патрыятычнаму выхаванню школьнікаў праз дзіцячы грамадскі арганізацыі. Піянерская арганізацыя працавала нават у тым гады, калі крытыкавалася ўсё, што было звязана з былым Саюзам. Дырэктар бачыў станоучы вопыт выхавання школьнікаў у калектыве і праз калектыв, таму стараўся заважваць яго. Канешне, былі зроблены новаўвядзенні ў адпаведнасці з духам часу, напрыклад,

уступленне ў дзіцячую арганізацыю па жаданні самога дзіцяці і са згоды яго бацькоў. Прыём у піянеры праводзіўся па ўрачыста-та абстаноўцы. Калі двухсот піянераў школы носіць піянерскія галштукі, удзельнічаючы ў розных мерапрыемствах: даглядаюць брацкія магілы, збіраюць макулатуру, шэфтуюць над ветэранамі вайны і працы, праводзяць акцыі «Міласэрнасць» і іншы. Члены піянерскай арганізацыі вызначаюцца ініцыятыўнасцю, свядомасцю, дыс-

цыплінаванасцю, арганізаванасцю.

Працягваюць актыўнасць і старшакласнікі. Яны праводзяць находы па месцах баваў славы, займаюцца добраўрадкаваннем мемарыяла на месцы спалення вёскі Ігтвеч, удзельнічаюць у экскурсіях па знакамітых месцах Беларусі, наведваюць музеі. Акрамя таго, дапамагаюць кіраўніцтву школы ў правядзенні розных школьных і пазашкольных масавых мерапрыемстваў.

Тамара ШАЎЦЕНКА.

Майстры свайой справы

Абвостранае жаданне вучыцца

Сярод настаўнікаў свайой школы яна вызначаецца свайой незапалогаю, імкненнем да самаабнаўлення. Спачатку скончыла школу — сярэднюю і музычную, затым — педагагічнае вучылішча, педагагічны ўніверсітэт. Цяпер яна — аспірантка кафедры агульнай педагагікі БДПУ імя М.Танка, працуе на тэмай «Эканамічнае выхаванне дзіцяці ў сям'і і школе». Настаўніца прызнаецца, што працуе навучанні не захапляе. Калі вучышся, то вастры адчуваеш жывіці.

Завуч, кс Вольгі Мікалаўнеўна. Яна — настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы №96 Мінска. Прыгожая жанчына, з моцным характарам і актыўным поглядам на жыццё. «Дзякуй май маме, якая заўсёды настрайвала мяне на калектыв, гаворыць Вольга Мікалаўнеўна. Яна казалася, як важна быць адукаваным чалавекам. Калі я атрымала прафесію, то яна настрайвала мяне на далейшую вучобу. Сама я заўсёды імкнулася да ўсёго новага. Хадзіла ў бібліятэку, перагортвала горы літаратуры, шукала «ізымнікі» ў метадыцы. А пасля зразумела, што ёсць лепшыя спосабы атрымаць новыя веды — гэта калі ў цёбе ёсць настаўнік, які і накіроўвае і падбаўрае».

Пастрабаванні сабе ў ролі настаўніка, Вольга Мікалаўнеўна Сталірава адчула вострае жаданне вучыцца. Настаўніцтвае навучыла ёе вучыцца з жаданнем, інтэрэсам. Цяпер яна атрымала незвычайнае задавальненне ад свайой працы і ад свайой вучобы.

Стаж работы ў школе ў В.М.Сталіравай невялікі, толькі пяць год. Затое ёсць усе свае выпукласці. Цяперашняя піхцістаскія, Яны — горадскія піхцістаскія. Пачатковую школу скончылі на «добра» і ў сярэдняю перайшлі без клопатаў. Настаўніцка-прадметнікі нават не гатовы былі прыняць такіх дзяцей. Бо тыя не падобныя ні на якіх сваіх папярэднікаў — за наліта самастойнасцю, актыўнасцю, піхцістаскай. У Вольгі Мікалаўнеўна атрымалася зрабіць амаль немагчымае — зняць праблему нумар адзін у школе. Гэта пераход дзяцей з пачатковай школы ў сярэдняю. У ё выхаванцаў не было ніякіх нервоўных зрываў, яны спакойна

часу. Важна зрабіць так, каб дзеці былі аб'яднаны не толькі фармальна, каб іх збліжалі агульныя тэмы і інтэрасы. Стварыць калектыв вельмі цяжка, гэты працэс доўгі і карпатлівы. Трэба аддзяліць сапраўдных піхціра-паваўчароў, заўважыць і дапамагчы раскрыццю кожнай асобе. У пачатковых класах толькі зарэкажыцца пачуццё калектывізму, але дзеці ўжо умеюць падліць стасункі адзін з адным, ведаюць, як трэба сабе паводзіць з людзьмі, вучацца адкажвацца за свае дзеянні. Яны будуць на дзейным сабрам і добрымі грамадзянамі. Паступаючы ў маленікі школьнікаў і вучыцца свае агульныя светы. Традыцыйным становіцца сумесныя походы ў кино, тэатр, на прыроду.

Вучобны пакой для малечы — іх роднае жыллё, таму ў ім павіна быць прыгожа, цёпла і зручна. У класным пакоі В.М.Сталіравай так і ёсць. Тут усе па-хатнему. Кветкі, прыемныя шпалеры, гарызонт на вокнах, піяніна, псіхалогічныя пакай — дэка, на якім кожны гуляе. А жучо куды ні глянь — літары з прыгожымі малюнкамі. Яны — на гарызонце, на сцянах, на дошках. Галоўнае намяляваны чарчымым калерам, а зчынены — сінім. Літары побіт з дзецьмі і пераходзіла да іх у школу. Калі надыходзіла час вучыцца нейфую з іх, то яна была ўжо для дзіцяці роднай і знаёмай. Такія формы вучбы — пераходзіла ад вельмі эфектыўна. Цяпер у класе ўсё добра чытаючы.

Вольга Мікалаўнеўна выкарыстоўвае ў свайой рабоце толькі актыўныя метады навучання. Групава форма — гэта ўзаемаправерка, узаемакантроль, узаемадапамога. Дзіцяці часам спрадзей спытацца ў свайго аднакласніка, чым у дарослага. Навучаючы адін аднаго, дзеці лепш запамінаюць вучэбны матэрыял. Рознаўзроўневы падыход дазваляе кожнаму вучыцца па сваім магчымасці. Настаўніца стараецца перамагчы калектывную работу з індывідуальнай.

На ўроках у Вольгі Мікалаўнеўна цікава. На іх вучні раша-

юць заданні, гуляюць у гульні, спяваюць, танцуюць, складаюць казкі і інш. І ўсё абавязкова па тэме ўрока.

Каб лепш запамінаць алфавіт, падрыхтоўчы клас адпрацоўвае ў падарожжа па моры. Вывесці караблі з порта без аварыі можа той, хто добра ведае месца кожнай літары ў алфавіце. Падчас падарожжа трэба быць уважлівым і сабрачным, каб не напісана акая-небудзь непрыемнасці. Даводзіцца адкажваць заданні — навобавішк вызначыць літары (літары зроблены з наждачнай паперы), хутка напісаць літары, якія знаходзяцца паміж літарамі К і Р, скласці са слоў сказ (словы — гэта вагончыкі, а сказ — паравоз) і інш. Вольга Мікалаўнеўна ніякіх новых казак і гульняў не прыдумвае, на ўроках дзеці гуляюць, у тым жа самым вучэбным тэмы. Толькі яны прыму адаптукоцца да тэмы ўрока.

Настаўніца лічыць, што калі дзіця хоча, каб яго працу ацанілі, трэба абавязкова гэта зрабіць. Хоча Саша піянерка, з усеі ілы стараецца, то патрэбна яму гэту ліхцірку паставіць. У яго класе дзеці самі выстаўляюць сабе адзнакі, і не па-прымыслова, а аб'ектыўна. Сваіх жа маленікіх вучняў Вольга Мікалаўнеўна заахвочвае пакулі мікамі. На пачатку навукаўчальнага года іх купілі сумасна з бацькамі дзецямі. Вясёлым і прыгожым зваржкі-нашкі ідуць у гэты год таго дзіцяці, якое было актыўным на ўроку, добра выконвала заданні. Астанія дзеці не засмучваюцца, бо на наступныя занятках і ў іх будзе магчымасць атрымаць такую ж узнагароду.

Вольга Мікалаўнеўна Сталірава — адна з тых малых настаўнікаў, якіх прышлі ў педагогіку, каб пачыналіся гэтыя падыходы.

Святлана КІРШАВА.

Р.С. В.М.Сталірава стала пераможцай раённага (Фрунзенскі раён сталіцы) конкурсу «Настаўнік 2001 года», увайшла ў спіс лепшых педагогаў года.

3 нагоды

Конкурс «Настаўнік-2001», пастфактум

Яшчэ падчас раённага этапу конкурсу «Настаўнік года» я задавалася сабе, аргамітэту, асабіста загальчыц аддзела адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна Мінска І.В.Злобын ліхцір простых пытанняў. Але адказаў не атрымаў. Што гэта былі за пытанні?

1) Ці ёсць сарод крытэрыяў аднак конкурсантў аднак валодання настаўнікам сучаснымі навукова-метадычнымі праблемамі, што запатрава ў палажэнні аб гарадскім конкурсе «Настаўнік года»?

2) Якія навул крытэрыі аднак пачатковай дзейнасці канкурсантаў, іх развіццям яны на самай справе з улікам патрабаванняў да сучаснага ўрока або маюць на ўвазе інавацыйную дзейнасць, новага настаўніка? Ці знаёмы яны членам журы? У якой ступені яны, члены журы, валодаюць гэтымі крытэрыямі?

3) Якім чынам фарміруецца склад журы? Хто тых людзей — члены журы?

4) Якая магчымасць ступені аб'ектыва зацкаўленасці, прадукцыйнасці ў выніках (член журы прадстаўляе з канкурсантаў адну і тую ж школу і г.д.)?

5) Які механізм падліку балаў (выніку ўдзелу) канкурсантаў пры размеркаванні месцаў?

Шок! У адказ на яго часта педагогі, чымноўні ад адукацыі высталяюць усеякія бар'еры: ад псіхалагічных (недавер да ініцыятыў, да самаго новаўвядзення) да забарона-абмежаванасці.

Конкурсант сам валодае тым уручэннем здольнасці ў ўменняў, каб супаставіць свай з лепшым. Якім ілізім, захадамі, і спалучэннем, ашчэ нечым (на тое ён і педагогічны вопыт) узабавіў педагогаў, прыватную метадыку той ці іншай ўдзельнік конкурсу? І наогул узнікае пытанне: ці лепшыя ўдзельнічаючы ў конкурсе? Станоўчага адказаў не адкажыцца даць ніхто. І талды другое пытанне: чаму? Чаму ў сабраванні на ўробах ўраджае ў калітасе і саўгасах ўдзельнічаюць усе, а ў настаўніцкім конкурсе з тысяч прафесіяналаў — адзінокі? Калі сумленна, а адказ ведаю, але гаварыць не буду: хачу, каб кожны задумаўся і адкажаў сам.

А які настаўнік цікавы дзецям? Той, які адразу, з першых хвілін ўрока запанавіць увагу класа і потым ланцужыцца ўважліва на ўсім працягу ўрока, ці той, хто ўвесь свой урок і сэрца ўкладвае ў адзін з этапаў ўрока, дэманструючы падлет думкі, творчасці, фантазіі, інтэлекту? Той, і гаворыць: мы ўчора з вамі зачыноўлі гігіенізму, а сёння пачнем катэты? Ці які пачынае ўрок фразы: «Я ўчора такое пачуў (сустрыў, бачу)»? І паведзілі нешта незвычайнае, эмацыянальна перадачы сваё ўласнае стаўленне да гэтага. Вочы загараіся. А настаўнік працягае: «Тое, што я даведаўся, вельмі добра ўпісваецца ў тэму». Настаўнік павінен умець стварыць настрояны на тэму, сітуацыю цікаўнасці

Педагогічная майстэрня

Каб не плакалі дрэвы

Гэта было 1 верасня. Незвычайнае заданне для першага дня заняткаў: напісаць сачыненне-разважанне "А рабінка плакала..." "Матэрыял знойдзецца каля спартыўнай пляцоўкі школы", — сказала я. Спрабуйце, тут расла прыгожая рабінка, усыпаная чырвонымі ягадамі. А побач ляжаў вялікі сук. Белая рана бліжчэла на сонцы. Яна была мокрая — рабінка плакала. Хто зрабіў гэта? У такі смяротны дзень, калі ўсе радаваліся, веселіліся, рабінка плакала. Чаму ж плачуць дрэвы ўвесну, улетку, увосен? Чаму плача наша зямля?

Сёння як ніколі мы павінны гаварыць аб прыродзе, павінны даць аб выратаванні жыцця на зямлі.

Значную работу ў гэтым накірунку праводзіць настаўнік беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 3 Вілейкі. Таму спрымае і праграма. Вывучаючы фальклор, мы сустракаемся ў ім з чутымі адносінамі чалавека да прыроды, і яны дапамагаюць нам перамагчы зло.

Чалавек паступова пачаў адчуваць сябе гаспадаром прыроды, па-спякжэцку адносіцца да яе. Пра гэта пісаў і Я. Купала ў паэме "Адвечная песня". Пэст хоча бацьчы чалавека за "усіх чыста мурэй". Сёння, калі экалагічныя праблемы набываюць глабальны характар, турбуйце вельмі надзеяны.

Сучасная беларуская літаратура даводзіць, што прырода ўзбагачае чалавека духоўна. Прыгажосць роднай прыроды апісвае Я. Колас у аповяданні "У старых дрэвах", у вершах "Ручэй", "На рэчцы", у цудоўнай паэме "Новая зямля". У Я. Караткевіч — у аповяданні "Буркі", Я. Купала — у вершы "Адвечная", М. Багдановіч — у выдатнай прадастаўленай лірыцы. Дзяў дарабыні і міласэрнасці ў адносінах да прыроды гучыць у аповяданні Г. Дзідзішэвіча "Губаты". Наагул праграма змяшчае цудоўны матэрыял, які дапамагае усвядоміць, што нельга не

любіць прыроду. А любіць яе — значыць любіць родную зямлю, быць адзіным за свае паводзіны на яе ўлонні.

У Я. Караткевіч назваў Беларусь "зямлёй пад белымі крыламі". Там, бусел — сімвал нашай рэспублікі. Для белару бусел Беларусі — самы мілы і любімы куток. Больш за тое іх глядзіцца ў нас. Ці не вымруць яны, калі амаль усе балоты асушаны, калі павятра атручана?

Чытаеш твор Я. Коласа "Песня ліснаго жаваранка" — і міжволі думаеш, што вельмі рэдка можна чуць цяпер песню гэтай невялічкай, з цёмнымі крапінкамі птушкі, бо не зусёды яна можа напіцца чыстай вадой з травіны.

Есць у П. Панчанкі цікавы верш "Не любіліх слова "пакрываць..."", дзе паэт ратуе ад хітання пастулат, што чалавек — магчымасць уладар прыроды. Не, ён быў часта пазбаўлены душы, сардэчнасці, добразычлівасці ў адносінах да яе. Сёння чалавек губляе пачуццё адзінства з сваёй маці-прыродай. Пэст бацьчы прычыну ў тэхніку-эканамічных дасягненнях. І не загадвае, ён прасіць:

Акцяры, космас вывучайце
З добрым сэрцам,
А іхніх прашу:
— Пакідайце і буслу,
і чайцы
Больш вадзі і неба на душу.

Цікавыя творы знаходзім у В. Зуёнка, П. Макаля, Г. Бураўкіна, Р. Бардулі, С. Законнікава і іншых. Іх лірычныя героі шукаюць аднадушша ў сярэд птушак, дрэў, траў, як знаходзілі іх некалі казаньскія героі, ратуючыся ад злых сіл. Адчуваецца заклапочанасць тым, што людзі развучыліся слухаць і разумець галасы прыроды, бо адсутнасць такога ўзаемазварування людзей і прыроды прыводзіць да цяжкіх вынікаў.

Новую старонку ў літаратуры напісала чарнобыльская тэма. Створана шматжаравая кніга "Прайсці праз зону". Больш, тут і трыжыны розуму адчуваюцца ў творах усіх пісьменнікаў — аўтараў кнігі.

Кніга "След чорнага ветру" напісана дзесяці гадоў пачатку, якое дапусціла аварыю на Чарнобыльскай АЭС. Як вымерла гора людзей, якія пачулі розныя вёскі, магільныя сцяжкі дзяцінства? Багаты паэтыкай і агульнай, пустэзямем пакрыліся палесты, птушкі не радуюць чалавечы душы. Матэрыял экалагічнай катастрофы трагічна гучыць у словах П. Панчанкі:

Тут пакне Хірасіма,
Німа слядоў буслінных
І лясных.
Над прыліжым —
Нібычы смерці сел.

Нам, дзеці нашым, унукам,
Прынякнам, жыццё і хадзіць па прамінах радзіны. І як бы мы ні жалілі забіхаць пра Чарнобыль, ён напамінае аб сабе сёмымі магільні, пагражае, лежачы пад нашымі нагамі пляшчэткамі (г.зн. плямамі) радыяактыўнага выкіду.

Маральны змест унікальна чалавек, ролю матываў у маральным выбары, беражлівасці адносінах да прыроды раскрывае А. Жук у аповесці "Паліцман на апошняй жураўлі", В. Казко — у аповесці

"Нявестка", І. Пташніку — у рамане "Місцыжы" і інш.

Наагул тэма духоўнага вяртання чалавека да сваіх вытокаў стала актуальнай. На ўроках, у пазакласнай рабоце настаўнікі мовы і літаратуры імкнучыся навучыць дзяцей адчуваць боль за родную зямлю, за кожнае дрэвіца, якое павінна чалавек, за вытантаннасць, забораннасць пачынаю, за азіры, што пакрыўдзілі раўнадупныя, несумелыя людзі.

Так, робіцца нямала ў гэтым накірунку. Але хто ж тады пакрыўдзіў рабінку ў такі смяротны дзень? Хто ж выразае на дрэвах свае аўтаграфы? Хто ж забрудае дубраўку, калі пасля "аплачываў" трэба арганізаваць яе чыстку? Хто выкідае смецце пад вокны суседзяў?

Знаешце, мне, што вялікую справу па экалагічным выхаванні павінна рабіць не толькі школа, але і сям'я, грамадства, бо пейзаж роднага краю — гэта частка Радзімы. Нельга забываць, што зямля без гаспадары — крутая сірата. Чалавек павінен разумець гэта. Здаўна павялося, што людзі кляпоціліся пра стан прыроды, пра ахову нашага зліснага сабраўска, пра чысціню рэк і азёр, пра ахову жывёл і птушак. "На зямлі гасцём добра жыць, а гаспадаром — яшчэ лепш", — вучыць народная мудрасць. Чалавек-гаспадар не павінен дапусціць, каб плакалі дрэвы, каб перасыхалі крыніцы, каб катэноўныя мясціны ператварыліся ў пусты. Хацела прыроды памінаць, рабаваць нас не толькі сёння, але і нашых нашчадкаў. Прыродзе сёння цяжка, таму яна плача. Абараніць яе — наша задача, бо абараняючы прыроду, мы абараняем жыццё, абараняем Радзіму.

Антаніна ГАРЧАКОВА,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 3 Вілейкі.

"Школа, у якой я живу..."

Сем год таму, калі Ірына Федарэна Нікіфарэвіч, была настаўніца рускай мовы і літаратуры, стала членам дырэктарскага ўдзельнага ўдзелу, аб'явіўшы выданы ў школе гуманітарныя дысцыпліны загаварылі па ўсёй вобласці. Сёння І.Ф. Нікіфарэвіч — дырэктар сярэдняй школы № 20 Брэста. Без сумнення, усім 1152 вучням устаноў пашанавала з кіраўніком, абраным на пасаду тры гады таму ўсёй школай.

Пасля ананімнага анкетавання школьнікаў у гэтым годзе высветлілася, што самым значным для іх прадметам з'яўляецца менавіта руская мова і літаратура, а канкрэтыя эрэмы паказалі, што больш чым 70 працэнтаў школьнікаў і дзяўчынаў дорабы вынікі па гэтай дысцыпліне. Гэта лепшае сведчанне выдатна наладжанай у школе работы кафедры моваведаў.

Жаданых вучыцца ў гэтай навукальнай устаноў вельмі многа, школа ледзь усіх змяшчае. Падрыхтоўчы і першы класы вучыцца ў дзіцячым садку. Многіх здзіўляюць, маюць, у іншых школах не хапае дзяцей, а тут — наадварот. Жартам "спісваюць" адказ на суседні радзіны дом — усё народжаных немаўляты абавязкова ідуць у суседнюю школу № 20. Хаця, відаць, не тлумачыцца

стаўленнем да сваёй работы дырэктара, якая, як і школу, ледзь проста любіць. "У школе я живу, толькі часам ад'язджаю дамоў..." — гаворыць Ірына Федарэна.

НА ЗДЫМКАХ: пасаджэнне кафедры рускай мовы і літаратуры; І.Ф. Нікіфарэвіч — дырэктар Брэсцкай сярэдняй школы № 20.

Вольга ДУБОВИК.
Фота Юрыя БОНДАРОВА.

Імпрызаваная прэс-канферэнцыя

Які прадмет самы важны

Сёння ў школьную прэс-канферэнцыю ўваходзіць каля дзесяці школьных прадметы. Вучні падзяляюць іх на групы і, дзякуючы, з некаторымі з'яўляюцца свай жывіцё, а некаторыя забавіваюць, як цікавы ўсёй школай. А што думалі настаўнікі-прадметнікі пра тое, ці спартыўныя веды на іх прадмеце вучням у будучым?

Святлана Мікалаеўна КРАЎЧАНКА, настаўніца матэматыкі сярэдняй школы № 74 Мінска:

— У сучасным свеце матэматыка — асноўны прадмет, таму што яна не проста вучыць лічыць, рабіць заданні. Матэматыка — гэта лад мыслення, логіка, уменне даказваць, перадаваць сваё. У век камп'ютарызаваных чалавек павінен асвойваць фундаментальныя веды. На жаль, матэматыка прадстаўлена ў школе невялікай колькасцю гадзін. І хваціна быць больш, таму што матэматыка — гэта неабходны і прыгожы свет, які неабходна пазнаць, каб спастагнуць будучыню.

Галіна Антонаўна ШАБАН, настаўніца беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 74 Мінска:

— Лічу называць важным прадметам у школе беларускую мову і літаратуру. Яго вучыцца абавязвае чалавека, які жыве ў гэтай краіне, паважаць родную мову, сваё бацькоў, сваю краіну і сябе. Мае старшакласнікі гэта разумеюць, і большасць з іх прыступілі ў навукальныя устаноў выбірае беларускую мову. Урокі

мовы і літаратуры — урокі чалавечасці, дабрыні, спагады. Яны вучаюць логіку разважання, уменне прыгожа выказацца. Урокі літаратуры вучаюць чалавека добрага, сумленнага, чыстага, з высокім інтэлектам.

Вольга Уладзіміраўна ПУЧКОЎСКАЯ, настаўніца біялогіі сярэдняй школы № 30 Мінска:

— Найперш, я звяртаю ўвагу вучняў на анатомію чалавека. Яны павінны ведаць, дзе знаходзіцца які орган, якую функцыю ён выконвае. Зважаю і на тое, што рабіць у экстрэмальных выпадках. Затым вучымся эвалюцыі і батаніцы. Мы жывём сёрод прыроды, таму кожны чалавек павінен ведаць раслінны і жывёльны свет.

Таня Мікалаеўна РАБІНОВСКАЯ, настаўніца географіі сярэдняй школы № 30 Мінска:

— Географія мае гэтакія ж вялікія значэнні, як і гісторыя і вядома. Сёння асабліва ўвага надаецца разліку эканомікі. І вось у 9-м класе вучыцца некаторыя мае пугані, якіх з'яўляюцца цяпер актуальны: пераход да рыначных адносін, новыя формы гаспадарання (бітва, банк, бізнес). Канешне, географія мае вялі-

кае значэнне. Я думаю, што вучні памыляюцца, лічыць некаторыя прадметы ўвогуле непрадметнымі.

Ларыса Міхайлаўна ПЛЫШЭЎСКАЯ, настаўніца гісторыі сярэдняй школы № 74 Мінска:

— Лічу, што прадмет вельмі важны, наогул з'яўляецца пазнавальным: дзеці знаёмяцца з гісторыяй не толькі нашай, але і іншых краін. Патрэбны таксама прадмет "Чалавек і грамадства". Вучням паддавацца выказваць свой пункт гледжання. Ідуць у дарослы свет, яны павінны ведаць, якімі палітычнымі правамі мы валодаем.

Вывучаючы ўсеагульную дэмаграфію працы чалавека, Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь, дзеці павінны быць палітычна адукаванымі.

Святлана Уладзіміраўна БЯРЭЗКА, настаўніца хіміі і прадмета "Сусвет" сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Пачну з прадмета "Сусвет", які зусім надыйма быў уведзены ў школу. Матэрыял гэтага прадмета неабходна добра прадумаць, каб растлумачыць дзецям. Ён вельмі патрэбны, бо з'яўляецца курсам падрыхтоўкі да ўспрымання тэхнічных дасягненняў, які фізіка, хімія, біялогія, географія, астраномія. "Сусвет" дапамагае ў фарміраванні ведаў пра жывую прыроду.

Хімія практычнае значэнне мае ў паўсядзённым жыцці, бо мы вучымся многім рэчам, якімі ка-

рыстаюцца ў побыце, напрыклад, кіслоты (лімонад, вадзіца), парфумна-касметычныя, мыльныя сродкі. Канешне, формулы ў побыце не патрэбны, але аб прымяненні многіх прадметаў ведаць неабходна. У апошні час вялікае значэнне надаецца экалагічным аспектам. Напрыклад, вучаючыся вугляводу, мы гаворым пра тое, што метан — газ, чым ён небяспечны, чым шкодны. Вывучаючы спірт, праводзім антыалкагольнае выхаванне.

Вольга Рыгораўна ЮГАН, настаўніца інфарматыкі сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Вядома камп'ютару неабходна, і сёння кожны да гэтага прыстасаваны. У дзіцячым ўзросце гэта гэта прадмета. Некаторым, можа, слаба паставаць на іных прадметах, затое паспяхова займаюцца па інфарматыцы.

Софія Міхайлаўна СІДОРЧЕНКА, настаўніца англійскай мовы сярэдняй школы № 57 Мінска:

— Цяжка ўявіць сабе жыццё без замежнай мовы. Калі пачытаць газетныя аб'явы, то ўсюды патрэба на замежнай мове. Але для таго каб даць дзецям глыбокае веды, дзюх гадзіны ў тыдзень недастаткова, неабходна як мінімум тры-чатыры. Пра сучасных патрабаваннях да спецыялістаў замежнай мовы неабходна ўдзяляць ёй паўсядзённую ўвагу.

Вольга ДУБОВСКАЯ.

Навука і жыццё

У модзе камізэлькі. Браніраваныя...

Як сцяраджаюць тэартыкі моды, камізэлькі сапраўды цяпер папулярныя. Але мы хочам расказаць пра іныя камізэлькі, якія, на жаль, "у модзе" заўсёды.

У сучаснай практыцы асноўным элементам аснашчэння супрацоўнікаў спецазначэнняў з'яўляюцца спецыяльныя камізэлькі, прызначаныя для абароны ад пастатальных куль. Важнейшым кампанентам такіх камізэлек — высокакачэстваная араміданая тканіна. Менавіта яна надае вырабу неабходны камфорт і абарону чалавечае жыццё. Дзякуючы сваім унікальным уласцівасцям араміданая тканіна даўно ўвайшла ў арсенал матэрыялаў, што выкарыстоўваюцца для абароны чалавечай асобы ад пастатальных куль.

Сучасны падраздзяленні, прызначаныя для барацьбы з праціўнікам, узброеным больш сур'ёзнай зброяй, чым пісталет, валодаюць бракемізэлькамі, якія маюць у сваім складзе рэзэрв з араміданымі пакецімі металічнымі (керамічнымі) элементамі.

"Браней", ці ахоўныя матэрыялы для абароны прамысловасці, займаюцца ў Фізіка-тэхнічным інстытуце Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі з 1974 года. Першапачаткова праводзіліся даследаванні тытанавых сплаваў, якія выкарыстоўваліся для вырабы абароніх лётных апаратаў, а таксама ў вытворчасці верталётаў і самалётаў. Матэрыялы для бракемізэлек нашы вучоныя сталі распаўсюджваць толькі ў 80-я гады, удзельнічаючы ў ацэньванні аэраў і ўвядзенні іх у эксплуатацыю.

З распадам Савецкага Саюза спецыялізаваныя даследаванні ў гэтым напрамку ў Рэспубліцы неабходна было тэрмінова вырашаць завязаны з гэтым праблемамі. Таму ў 1992 годзе супрацоўнікі Фізіка-тэхнічнага інстытута пры падтрымцы МУС Беларусі прыступілі да навуковых даследаванняў па бюджэтных тэматыцы, прысвечаных

навукаў і жыцця. Уважэннем ма- тэрыялаў тэхнічнага забеспячэння МУС краіны быў зроблены заказ на гатовую прадукцыю. Так узнікла беларуская вытворчасць бракемізэлек, першыя партыі якіх вы- пушчаны ў кінцы 1993 года.

На сённяшні дзень існуе ўжо больш за 20 разнавіднасцей і мады- фікацый беларускіх бракемізэлек. Падзяляюцца яны пераважна па прызначэнні. Бракемізэлькі для дыпламатаў і VIP-персону звы- чайна ўяўляюць сабой разнавід- ность камізэлькі, якая выглядае як неад'емная частка касцюма, адроз- няючыся ад звычайнай толькі вагой, таму што ўнутры змяшчае металічную пласціну таўшчынёй 3 мм, якая без цяжкасці затрымае кулю ад пісталета ТТ. Больш мяккай зроблена беларуская па- шываная бракемізэлька. Ахоўныя колер і выштурбаванне агу- лавальскае. Самая зручная і прак- тычная, з рознымі дапаўненнямі ў выглядзе кішэў і кіпавань — чор- ная бракемізэлька спецназа.

Сёлетні беларускім вучоным і рам- кам Дзяржаўнай бюджэтай праграмы "Тэхналогіі" пры пад- трымцы МУС пачалася работа над камізэлькамі для абароны ад хала- даў зброяй. Пра новую камізэльку, здольную супрацьстаяць не толькі кулі, але і кіпну, якая сёння яшчэ канструіруецца, расказвае дырэктар "Тэхнамаг", вядучы навуковы супрацоўнік Фізіка-тэхнічнага ін- стытута НАНБ, кандыдат тэхніч- ных навук Аляксандр Сямёнавіч Дымовіч.

— У свеце яшчэ не створана бракемізэлька, здольная на сто працэнтаў абараніць не толькі ад

кулі, але і ад нажы. Таму існуюць гранічны дапушчальныя нормы па- ражэння (перададзеныя дзяржа- вым бракемізэлькамі) — так зва- ная перададзеныя дзяржа- вым бракемізэлька. У 311 гэты параметр — 44 мм, у Еўропе — 30 мм, у Расіі — 25 мм. Нашы эканамічныя ўмовы дэ- тальна крыху іншыя стаўленне да цяжкіх траўмаў. Паводле ста- тыстыкі, у 311 паліцыі, на якую звычайна напад, аказваюцца на ап- тымічным стадыі ўжо праз 12 — 15 хвілін. І калі ён атрымаў нажа- вое раненне, пры якім кіпну ўва- яно ў цела на 44 мм (за выключ- ным вобласці сэрца ці ягона- не будзе буйнога сасуду), яго жыц- цё будзе выратавана. У нас жа і не та- ка сур'ёзна траўма можа стаць цяжэй, а часам і смеротнай, таму што няма гарантыі, што паранены трапіць у бальніцу ў бліжэйшыя 30 хвілін. Таму на Беларусі пера- гаджаны дапушчальныя нормы па- ражэння: максімальны з'яўляецца дэфармацыя тыльнай сценкі бра- кемізэлькі не больш чым на 16 мм.

Асноўнае прызначэнне бра- кемізэлькі — забяспечыць блы- тучную абарону чалавека. Эфэ- ктывасць прымянення бракеміз- элек агульнапрызнанае. Разам з тым, сур'ёзным паражэннем фак- тарам, які ўключае парозу жыцця і здароўя людзей, з'яўляецца рож- ка-колючая зброя. Для тэўных па- ражэнняў такая пароза больш не- бяспечная, чым магчымае блы- тучнае паражэнне.

У нашым інстытуце і створа- ным пры ім прадпрыемстве "Тэх- намаг" завершана распрацоўка прыніпова новай камізэлькі,

якая дае магчымасць надзейна аба- раніць чалавека ад уздзеяння зброі з рэкорднымі дынамічнымі паказ- чыкамі, што могуць быць рэаліза- ваны на мяжы чалавечых магчымасцей.

Гэтая праблема ў сучаснай практыцы вырашаецца рознымі спосабамі, мае розныя крытэрыі ацэнкі ўзбройнай абароны. Чым больш развітай з'яўляецца краіна, тым больш нізкіх патрабаванняў да надзейнасці такой абароны па па- даленых вышэй прычынах. Як аказалася, у падыходзе да распра- цоўкі абароны ад колюча-рэжучай зброі ў нас сваё спецыфіка. У лю- дей, фізічна дужых, сіла ўдару на- жом нэрва дасягае 40-45 Дж, хоць ва ўсім свеце прынята было лічыць яе роўнай 35 Дж. Такім чы- нам, бракемізэлькі заходняга ўзроў- ня, якія паспяхова супрацьста- яць колюча-рэжучаму ўдару (з па- першым дзеяннем 27 мм), у нашых умовах абсалютна непра- дачны. Максімальнае для белару- скіх праваахоўных органаў было прынята прапанаванне кіліна праз за- доннае сценку бракемізэлькі на 5-7 мм. Толькі ў гэтым выпадку ра- ну пацярпелага можна лічыць "драпівай", і жыццё яго будзе ў бяспецы. Таму нашы бракеміз- элькі хоць і шчоўліва па імпарта- ным аналагі, але здольныя рэальна захаваць чалавечае жыццё.

Пры распрацоўцы новай ахоўнай камізэлькі, здольнай су- працьстаяць удару кіліна, мы су- трыкнуліся з праграмаў цяжкасці. Каб забяспечыць абарону (пры прынікненні на 27 мм), бракеміз- элькі павінна мець 18 слаў фір- меннай араміданай тканіны з па- крыццём з керамікі. Калі зыходзіць з прынятых намі 5 мм прынікнення

у цела, то спартыўна 40 слаў та- кой тканіны. Гэта несаможнае ве- да і дана. На адзін выбар расхо- дзецца каля 8 квадратных метраў тканіны, што коштуе прыкладна 120 долараў ЗША. Плюс яшчэ даражэ кераміка, якую не так проста зважыць з тканінай.

У нашай новай бракемізэль- цы ў якасці ўнутранай "начыткі" мы вырашлі выкарыстоўваць складаны металічныя фрагменты. Злучаны лужым чынам, яны за- бяспечваюць гнуткасць і эластыч- насць кампазіцыі. У гатовым вы- ладзе выбр будзе практычным, зручным і камфортным нават пры выкаранні працяглай шатаў пера- перш.

Вучонымі сектара балістыч- ных матэрыялаў і тэхнічных сро- каў нашага інстытута выкарана ўжо шмат спецыяльных тэхнічных заданняў. Сёння, паралельна з рас- працоўкай новай бракемізэлькі, мы даследуем і шукаем больш тан- ны і практычны матэрыял для вы- рабы беларускай варажына ахоўных астаўля спецыяльнае фір- менных наляжнікаў і на- ру- каўнікаў.

На заўтра мы не будзем далёка- сажныя глына, але хачэцца б, каб на Беларусі, дзе так добра асвоена вытворчасць парашковых матэ- рыялаў і вырабав з іх, была аргані- завана вытворчасць бранявой ке- рамікі...

Святлана МІХАЙЛОЎСКАЯ.
НА ЗДЫМКАХ: дырэктар "Тэх- намага" кандыдат тэхнічных навук Аляксандр Дымовіч дэманструе (на сабе) браніраваную камізэльку.

Фота Зінаіды МІШУРА.

Папытайце ў кнігарні

У дапамогу настаўніку-моваведцу

Па выніках рэферэндуму, які адбыўся 14 мая 1995 года, дзяржаўнымі ў нашай краіне сталі дзве мовы — беларуская і руская. Увядзенне двухмоўя на дзяржаўным узроўні ставіць сур'ёзныя праблемы ў навукова-педагагічнай і культурна-адукацыйнай сферах, якія вядуць да перабудовы беларускай і рускай моваў, маглі навуковыя кожнага вучня карыстацца імі практычна.

Вырашыць гэту складаную праблему дапаможа манаграфія Вольгі Протчанка "Родной и русский языки в системе подготовки учителя-профессионала в педагогически ориентированном учебном заведении". Кніга цікавая, нясе вялікую навуковую і практычную інфармацыю, дапамагае асэнсавана стаць мовы ў краіне, моўную культуру і нацыянальную свядомасць. Вядома, што навуковы і выхавальны дзеі і падлеткаў можа не толькі змест прадметаў, якія вывучаюцца ў школе, але і асоба настаўніка з яго высокай прафесійнай культурай. Таму новая парадыхма адукацыі як сукупнасць тэарэтычных і метадычных меркаванняў, што працягваюць поспех у дасягненні мэты школы, якія перажывае рэформу, не магчыма без настаўніка!

Настаўнік новага стагоддзя — асоба, якая здольная весці дыялог, аргументаваць дыскусію, выступаць гіпотэзу, прапанаваць шляхі і ўмовы, якія неабходны для развіцця педэгагічных працэсаў. Кніга мае такія раздзелы: "Личность учителя в исследовании отечественных и зарубежных учений", "Характеристики традиционного подхода к преподаванию родного и русского языков в педагогическом училище", "Опыт организации обучения и корректировки курсов родного и русского языков в педагогических училищах".

Працуючы кнігу праходзіць думка аб тым, што ў вучэбным плане педучылішча вельмі звыклі пазнаёміліся з выхаваннем настаўніка-прафесіянала, яго грамадзянскай самасвядомасці з'яўляюцца беларускай і рускай мова. Менавіта мова, маўленне дапаможа будучаю настаўніку вызначыць пэўную жыццёвую пазіцыю, выпрацаваць светапогляд, засвоіць нормы прафесійнай дзейнасці і паводзінаў у кантэксце канкрэтнай нацыянальнай культуры.

Моўная адукацыя кожнага маладога грамадзяніна Рэспублікі Беларусь павінна быць у полі зроку нашага грамадства, школы, навуковых устаноў. Вучань, студэнт, грамадзянін — не толькі асоба, але і творца. Гэта так ідзе, якая праходзіць праз усю кнігу Вольгі Протчанка. Выкладанне беларускай і рускай моў — гэта інтэграцыя ў другія прадметы, якія вывучае асоба і якія фарміруюць яе.

Мова з'яўляецца паказчыкам духоўнасці і культуры чалавека. Вось чаму так важна і неабходна падрыхтаваць настаўніка з багацінай моўнай культуры. Кніга Вольгі Протчанка "Родной и русский языки в системе подготовки учителя-профессионала в педагогически ориентированном учебном заведении" — значны ўклад у развіццё псіхалагічна-педагагічнай думкі краіны.

Кніга Вольгі Протчанка "Родной и русский языки в системе подготовки учителя-профессионала в педагогически ориентированном учебном заведении" — значны ўклад у развіццё псіхалагічна-педагагічнай думкі краіны.

Ніна АЛЬШЭЎСКАЯ, кандыдат педэгагічных навук.

Сустрэчы

"Толькі ў Беларусі ажываю душой"

Школу № 141 Заводскага раёна Мінска наведаў вядомы беларускі паэт і пісьменнік, журналіст, намеснік старшын Саюза пісьменнікаў Беларусі Навум Якаўлевіч Гальперовіч. Запрасіла пісьменніка ў госці да старшын-класікаў і арганізавала сустрэчу загадчыца бібліятэкі школы Ганна Уладзіміраўна Карбоўская.

У размове з юнымі слухачамі мастак слова прыгадаў, як пачаў пісаць першыя вершы, расказаў пра галы, калі сам вучыўся ў полацкай школе № 9, падзяліўся думкамі наконт пазіцыі і пісьменніцкай дзейнасці. Для Навума Якаўлевіча Гальперовіча праца пісьменніка — гэта стан душы, стан жыцця.

— Для таго каб пісаць вершы або прозу, — сцвярджаў ён, — трэба мець асабістае ўспрыманне свету, талент. Але, увогуле, аднаго таленту недастаткова. Патрэбна пастаянная праца над сабой, жаданне пісаць і, зразумела, неабходны час, якога амаль заўсёды не хапае.

Дарчы, наокале часу Навум Якаўлевіч прывёў прыклад са свайго ўласнага вопыту: — Іны раз даводзіцца ў 5 гадзін раніцы ўставаць, каб "узяць за пера", бо днём трэба займацца рэдакцыйнымі справамі.

Навум Якаўлевіч працуе ў газеце "Літаратура і мастацтва" і на радыё, супрацоўнічае з іншымі рэдакцыямі. Такія перадачы як "Дыялогі пра вечнае", "Радыефакт", рыхтуюцца з удзелам Гальперовіча.

Скончыўшы школу, Навум Якаўлевіч паступіў у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт на факультэт журналістыкі. Працаваў у газет, 16 гадоў — на радыё. Ён — аўтар шэрага кніг і зборнікаў, найбольш вядомыя з якіх "Брама", "Струна", "Востраў душы", "Галасы вясны". Хутка выйдзе да новага творы пісьменніка — "Шляхі і ўспаміны" ў часопісе "Маладосць" і "Свет у акне" у выдавецтве "Мастацтва".

Як лічыць Навум Якаўлевіч, галоўную ролю ў станаўленні яго як творцы адыгралі галы дзяцінства і юнацтва, што прайшлі ў Полацку. Менавіта полацкая зямля, багатая на старажытныя легенды, паданні і таямніцы, абудзіла лірычныя струны душы будучага паэта.

— Я памятаю той час, — расказвае Навум Гальперовіч, — калі ў юнацтве, разам з сябрамі, а іны раз і адзін, я з цікавасцю даследаваў падземныя хады пад старым будынкам манастыра. Гэтыя хады памятае і Уладзімір Арлоў, які, як сараўны палачкі, таксама захапіўся ўсім таемным і старажытным. Я любіў узяць сабе, як па гэтай зямлі некалі хадзіў Усяслаў Чарадзеі, скакаў на баявым каніі Ігар. Сафія Полацкая, асабліва прыгожая ў промнях сонца ў час захаду або на досвітку, не магла не закрануць майго сэрца. І бясспадзея гэта не знікла, знайшоў водгух у творчасці.

"Мне не раз даводзілася ездзіць па розных краінах, — працягвае Навум Якаўлевіч, — пабываў у Італіі, у Францыі, у Румыніі. Прафесія журналіста занясла мяне і ў Закарпатце, пермскую вобласць (даўно была нават павятовай, наведваў нават Уладзімір Арлоў). Але дзе б ні быў, толькі тут, на полацкай зямлі, я адчуваў сабе дома, толькі ў Беларусі ажываю душой.

Навум Якаўлевіч Гальперовіч лічыць, што акрамя журналісцкай прафесіі ў яго ёсць другая прафесія — пісьменнік.

— Прафесія асабістая, — гаворыць ён. — Напрыклад, калі пісьменнік, скажам, капае агарод — ён адпачывае, але калі пісьменнік ляжыць у гамаку і задумваецца, гэта не па колькасці выдзеленых кніг, а па іх якасці, па іх укладу ў беларускую літаратуру.

Першыя вершы Навума Якаўлевіча Гальперовіча з'явіліся ў калектыўным зборніку "Сцяжынка" ў 1983 годзе, гэта быў першы крок на шляху прафесійнай творчасці.

— Я заўсёды пішу тое, што адчуваю, — прызнаецца Навум Якаўлевіч. — Калі гэта сум, адзіноцтва, я не стану пісаць пра радасць і наадварот. Я пішу пра звычайныя, вельмі звычайныя рэчы, але прускаючы іх праз сабе. Я проста раблю сваю справу, тое, да чаго ляжыць сэрца і кліча душа...

Такімі словамі скончылася выступленне вядомага беларускага паэта і пісьменніка Навума Якаўлевіча Гальперовіча ў школе № 141 на сустрэчы са старшын-класікамі.

Алена ЕВІНКА, вучанца 11"Т" класа сярэдняй школы № 141 Заводскага раёна Мінска.

Асацыяцыі

У свеце жывёл

Як асоба, што некалі вучыла біялогію, аўтар сумлення папярэджвае, што ўсё гэта напісана толькі пра жывёл. А калі нехта з Homo sapiens рэптам сабе пазнае, дык гэта яго асабістая фантазія. Кожны мае права лічыць сабе тым, кім захоча.

Хамяк

Хамяк быў памярковым і гаспадарлівым. Усё ў хату цягнуў, усё збіраў-запасаў, дабро пільнаваў. А калі ў засаках месца не засталося, дык ён зашчокі зерне схаваў. Сядзіць сыты, задаволены. Прышоў да яго сусед папарасіць. А хамяк маўчыць. Ну як жа рот адкрыць, зерне ж высціліцца. Забегла суседка, пару зярнят у доўг папсіра. Хамяк не даў. Ну як жа ён сваё кроўнае ад сэрца адарвае! Ды гэтая гадаранка калі яшчэ доўг верне!

Сядзіць хамяк, маўчыць. Гаспадарлівы такі, памярковы. Усё ў хату, усё ў сям'ю.

Ліса

Абралі важаком ваўка. А ліса-хітруха зараз жа яму курачку падавала. На ўсіх сходах выступае, ваўка пахваляе. Добра ёй жыццё — як сыр у масле плавае. Аднак паўху мядзведзю на вушка шпэчка, дзе воўк карову задураў, дзе ачэска сцягнуў і наогул, што ў ваўка на абед было.

На новых выбарах важаком абралі другога ваўка. Ліса і яму тут жа курачку падавала. І зноў жыць сабе — як сыр у масле плавае.

Змяя падкалодная

Змяі, якія ўвогуле мудрыя. Але ж у сям'і не без вырдака. Змяі падкалодныя мудрасці некай не хапіла, а воль злосці і атруты — на дзесяціх.

Пачала змяя ўсіх кусаць. Вялікіх звароў кунсе спадзішка ды ў ўлікае. Усцялюкую лясную дробязь, не саромеючыся, адкрыта, налева і направа джаляць. Да чаго дайшло — сваіх сябровак-змяі і то кусаць пачала.

Звары цярпяць, чакаюць, што атрута ў змяі скончыцца, яна і супакоіцца. Дарэмна спадзіжоц...

ца. Атруты ў змяі ўсё болей і болей выпрацоўваецца...

Бадлівая карова

Буронка была карова як карова, толькі роў кароткія. Але ж самаўпэўненасці — звыш меры. З рання да вечара галосіць-пахваліцца: "У мяне малако самае смачнае! У мяне цяляты самыя разумныя! Я заўжды ва ўсім рацыю маю!" Праўду кажучы, малако ж малако, цяляты ж цяляты. Аднак калі Буронка слова насуперак хто скажа, яна адразу ў бойку кідаецца.

Вось добра, што ў бадлівай каровы рагоў якраз і няма.

Тыгр

Тыгр быў разумны і мудры. Таму звары і абралі яго важаком зграі. Ён правіў разумна і мудра. Дзе патрэбна — рынзе, дзе лапу кіпшорастую ў ход пусціць, а дзе кіпшоры схавае ды маккай кашавай лапай прылашчыць. Жыве сабе звары, важаком сваім ганарыцца. Кожны дзень тыгруды спяваюць. Вось тыгр і не прайшоў праз медныя трубы, заганаў іх, кіпшоры хаваць перастаў ды і пайшоў направа-налева аплываць адсваіць.

Засячлі звары, а рабій няма чаго і скардзіцца няма на каго. Самі рабеліствам сваім з мурдэра тырана зрабілі.

Белая варона

Гісторыя гэтая зусім звычайная. У чорнай зграі варон з'явілася белая птушка. Мала таго што не чорная, дык яна яшчэ па начах і да зорак лётала. Вершы, бач ты, пісала, замест таго каб з усімі чарвей збіраць.

Вось яны крылі белай варона і зязялі. А калі яна і пасля гэта не пачырнела, дык яе проста задулі.

Праўда, потым на магіле помнік паставілі. І нашчадкі ўжо вельмі ганарыліся, што ў іх зграі

была такая незвычайная і таленавітая белая варона.

Сарока

Сарока была трохі дурнавацкая, але затое ўсё бачыла і ўсё чула, пра ўсіх усё ведала. Ледзь развінзе, сарока ўжо нясе па запарку навіны: "А вы ведаеце, учора на вачыры ў тыгра барсука так налізався... А вы чулі, леў сваёй жонцы пясчовае футра купіў! А прыгажун-досе учора дома не начаваў! А..." І гэтак з ранку да вечара. Звары добра ведаюць, што сарока — пятачка, але ж усё роўна адна аднаму перасказваюць усё, што сарока на хвасце прынесла.

Вось і атрымліваецца, што ўсе яны не разумнейшыя за дурнавацкую сароку.

Шакал

Шакал усё жыццё пачаўства птыкі лізаў. Пальміце да барады і кажа ўзрушана: "Прыкрыў у нашым запарку звычкі! Леў ужо зусім з гуляў з'ехаў!" "Ох, шэжэ, шэжэ!" — уздымае ніжнім вачыраў Шакал. Шакал зараз жа лаву даносіць: "Бабер на вас крываду! Звары нашы на нас падабаві!" І гэтак пра ўсіх звароў дакладваў. Дзе праўду скажа, дзе трохі ад сабе дадасць. Леў за вернасць шакала ўзнагароджаў. Такое ўжо шакальскае шчасце — аб'едкі са стала лаву дакладваць.

Свіння

Вычысцілася свіння, вымылася, ў акаміт прылажылася, ды са свайго прыватнага свінарніка ў госці падалася. Ужо ж яна піла-ела, чарка-чарка, накружым-накружым абрусам свой пятак выпіра-ла.

А к-за стала выйшла, дык тут жа пачала гаспадароў абгаворваць: і тут у іх пераселена, і там недаварана, і ўвогуле яды было мала.

От жа! Свінню хоць ты дыягантам! Упрыгож, а свіносе рыла ўсё роўна відно.

Рахманая мышка

Мышка была гаспадарліва, паслужанная і маўкліва. Вый-

дзе ўвечары ў лес, убачыць неча-ка, як сава ў мышкі-суседкі норку знішчае, ды хуценька ў сваю норку схаваецца. Якая ёй справа да чужой бяды. Галоўнае — у яе самой у дамочку сухенька, чэпеліцца, харчу на дзве змы хопіць. Другі раз заўважыць мышка, як ззяюць у чужое гнездо яечка падкідае, ды зноў ні слова не скажа. І гэтак збуды: убачыць, як ліса школу робіць, як зайчыца зайчыца пад кустом пакідае ці яшчэ якое паскудства заўважыць — маўчыць. Галоўнае — яна сама чысценькая, акуратнейшая, лепш і не трэба.

Але ж аднойчы знайшла-такі сава ўтульную мышыную норку. Так што засталася ад рахманей-кай мышкі толькі "рожкі ды ножкі".

От жа — не выратавала мышку маўклівасць.

Неразумная куніца

Маладзёнка куніца была надзіва прыгожая: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя. Тыгр адразу прыгажуню прыкмысьці. Пакулі другія звары норы будуюць, смечце прыбіраюць, юнак куніца пешчанымі кіпчэкамі на пішучай машыніцы пастукае ў прыёмным пакой тыгра. Тут яе леў і прыкмысьціў ды адразу ў сваю прыёмную забраў. Куніца абнаг-лела і заганаўралася. Што там проста куніца — на тыгра звысоку паглядзець пачала. Жыве сабе красуня прыпавядаюць: смачна есць, шыкоўна прыбіраецца, нічога не робіць, нідзе не вучыцца.

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

А тым часам у лесе падрасце яшчэ адна маладая прыгожая прыгажуня: вочкі ясененькія, шэрстка шаўкоўная, лапачкі акамітныя...

Адвучыў

Гісторыя гэтая здарылася ў часы, якія цяпер называюць "застойнымі". Я пасля заканчэння інстытута ў армейскай службе ўдзякаваў на працу настаўнікам спеваў у адну з мінскіх школ. Усё было б нядарна, але дырэктар школы, Вера Захаруна, якая вельмі любіла "праборкі" настаўнікаў і вучняў, налізавала хадзіць да мяне на ўрок. У кожнага настаўніка падзвіжкі трасіцца, калі на яго ўрок па апошняй парты красуні не другародніцы Сідараў, а грозная постыць кіраўніка школы, які фіксуе ўсе твае хібы і метадычныя памылкі. Ад хвалення заплетася язык, і гэтых памылак робіцца ўдвая больш. У мяне ўжо пачыналі здаваць нервы, але пазбегнуць назойлівых

прывітанняў дапамог адзін вы-падак...

Я праводзіў урок спеваў у шостым класе. Пасля звонка ў клас зайшла Вера Захаруна і, акінуўшы мяне і вучняў ледзяным позіркам, прашыбавала па апошняму парту. Тэма ўрока ў мяне была "Вывучэнне гімнаў". У гэты час быў строгі загад зверху, каб усе вучні, пачынаючы з першага класа, ведалі Гімн Саветскага Саюза, Гімн Беларусі, а старэйшыя — яшчэ і "Інтэрнацыяналь". Партыйным босам было бязладна на душы чуць, як маленькіх дзяцей, якія чытаць

рэспублік свабодных сплотіла навекі вялікая Русь". Ад рэзана-насу задрыжэла шкло ў вокнах, а мсцовыя сабакі заліліся брэхам. Разам з вучнямі вымушана была ўстаць і Вера Захаруна. Адстаўшы тры куплеты з прыпевам, яна з бачнай палёткай села за парту.

Я працягнуў урок: "А цяпер мы выканаем Гімн Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі. Пеця, як трэба сабе паводзіць пры выкананні гімна?"

— Трэба стаць па стойкі смірна!

— Правільна, малайчына!

Я ўзяў на бачны першы акорд. Трынаццаць п'яць вучняў бадзёра ўскочылі на ногі і з вялікім наг-жончым, але бязладна загара-панілі: "Союз нерушимый

рэспублік свабодных сплотіла навекі вялікая Русь". Ад рэзана-насу задрыжэла шкло ў вокнах, а мсцовыя сабакі заліліся брэхам. Разам з вучнямі вымушана была ўстаць і Вера Захаруна. Адстаўшы тры куплеты з прыпевам, яна з бачнай палёткай села за парту.

Я працягнуў урок: "А цяпер мы выканаем Гімн Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі. Міхась, напаміні ўсім, як трэба сабе паводзіць у час выка-навання гімна?"

— Трэба стаць смірна!

— Малайчына!

Я ўзяў на бачны першы акорд. Трынаццаць п'яць вучняў бадзёра ўскочылі на ногі і з вялікім наг-жончым, але бязладна загара-панілі: "Союз нерушимый

рэспублік свабодных сплотіла навекі вялікая Русь". Ад рэзана-насу задрыжэла шкло ў вокнах, а мсцовыя сабакі заліліся брэхам. Разам з вучнямі вымушана была ўстаць і Вера Захаруна. Адстаўшы тры куплеты з прыпевам, яна з бачнай палёткай села за парту.

Я працягнуў урок: "А цяпер мы выканаем Гімн Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі. Міхась, напаміні ўсім, як трэба сабе паводзіць у час выка-навання гімна?"

— Трэба стаць смірна!

— Малайчына!

Я ўзяў на бачны першы акорд. Трынаццаць п'яць вучняў бадзёра ўскочылі на ногі і з вялікім наг-жончым, але бязладна загара-панілі: "Союз нерушимый

рэспублік свабодных сплотіла навекі вялікая Русь". Ад рэзана-насу задрыжэла шкло ў вокнах, а мсцовыя сабакі заліліся брэхам. Разам з вучнямі вымушана была ўстаць і Вера Захаруна. Адстаўшы тры куплеты з прыпевам, яна з бачнай палёткай села за парту.

Я працягнуў урок: "А цяпер мы выканаем Гімн Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі. Міхась, напаміні ўсім, як трэба сабе паводзіць у час выка-навання гімна?"

— Трэба стаць смірна!

— Малайчына!

Я ўзяў на бачны першы акорд. Трынаццаць п'яць вучняў бадзёра ўскочылі на ногі і з вялікім наг-жончым, але бязладна загара-панілі: "Союз нерушимый

ЗАСНАВАЛЬНИК — МИНИСТЕРСТВА
АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАВНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА
"ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК,
вул. Б.ХМЯЛНІЦКАГА, 10-а